

UK Praha

A 682

54 A 682

8 tab.

a s. tab.

Bitva u Lipan

L. Marw

54 #682. + 8 tab.

L. MAROLD

BÍTVĀ U LIPAN

S BÁSNÍ

SVATOPLUKA ČECHA.

V PRAZE.

NAKLADATEL F. TOPIČ KNIHKUPEC.

[1898]

VŠECHNA PRÁVA VYHRAZENA.

NÁRODNÍ KNIHOVNA

1001217042

54 A 682 + osm tab.

TISK TYPOVÝ J. OTTY V PRAZE.— SVĚTLOTISK K. DELLMANNA V PRAZE.

LIPANY.

Již setkali se: Mračno vozů dvoji,
s dvou letíc stran, v boj rozhodný se stroji.
Prach zvířený je halí jako v kouři,
jímž prokmitá jen různě kovů blesk,
a slyšeti jen dunící v něm bouři,
řehť kůň, rachot kol a zbraní třesk,
tu strašnou hudbu vozového šiku,
jež zněla cizíně jak v soudu den
trub hlahol andělských; když v temném ryku
jen k uchu zaletěla, uděšen
voj prchal ohromný, než ještě kalich
svit' krvavě z mlh v dálce zamodralých.

Teď není vojska již ve světa šíru,
jež čelilo by bouři vozů těch;
již obhájila slavně zem' i víru
a kruté ztrestala pých vrahů všech. —
Však náhle roztrhla se — pále obě
zde zhoubně duní samy proti sobě.

A slunce jarní z bílých oblak chýlí
na lány Lipanské svůj skvoucí hled,
by ještě jednou shlédlo, naposled,
zjev celé žasně, světoborné síly,
jež sama sebe rozsápe tu divě
a nevstane již nikdy v české nivě.

V té straně nadhernější obraz kynec:
jas přilbic drahých, pyšná odění,
nach řasnatý, jenž s bujných otů plyne,
a panských znaků pestré hemžení;
v tom šiku šlechta veškerá se sjela,
i ta, jež kdysi hrozbou odvety
za Mistra svého do Kostnice hřměla,
i ta, již Ilus byl kacír prokletý;
zde Bořek, Orebu kdys hlava smělá,
i Přibík, Tábora kdys čacký druh,
i lstného Rosenberka čeleď skvělá,
jenž cizinských všech piklů střed i duch;

v tom šiku vše, co rodem předěl lidu
a vzácností; ve středu panských čet
i Praha popanštilá, chtivá klidu
a zisku zašlého a třeptných cet;
v tom šiku věhlas, bohatství a lesk,
v něm odkazy jsou předků drahocenné,
v něm blány výsad věkem posvěcené
i s velebností starých práva desk;
v něm chladný rozmysl a pevný řád
i mocí věkovitých majestát;
v tom šiku konec mnoholeté strasti,
květ pokoje a vládčí berly skvost,
mír se světem, lék rozervané vlasti
a všečen šperk, jímž září Minulost.

Však naproti — ten druhý vozů mrak
jak chudobně se šel v slunka trpytech!
Nach kalicha v něm jediný je znak
na rezných oděvech a hrubých štítech;
tam prostý lid, jenž zaslech pravdy zvěst
kdys v tichých dědinách, cep chopil v pěst
a hájit šel tu novou říši boží,
kde pravý Kristův zákon svítne všem:
ne člověk člověku již za podnoží,
než rovní budou všichni, bratrů sněm —
prýč s mitrami a žezly, rodokmeny,
prýč s přepychem, jenž z potu bližních tyl,
prýč se zákonů křivých pergameny,
prýč s leskem, pod nímž s bídou hřích se kryl,
prýč s celým starým světem, řádem lživým,

jenž pravý opak zvěsti Kristovy —
a vzhůru kalich s duchem písma živým,
s tou krví božské lidstva obnovy!
Jim nebyl pouhé dogmat znamení
ten svatý, rajský pohár sbratření!

Však hrubý věk — (vždyť ani v pozdní čas
nám ještě nesvit čistý ducha jas!) —
zbraň krvavou jim podal v zápas tuhý,
v boj zoufalý se strašnou přemocí;
neb celý svět se řítíl v české luhy
zář ušlapat, jež bleskla do noci.
A tu vždy oni stáli v řadách prvních,
by kalich, národ hájili svou krví,
a nejhrozněji cepů jejich hřmot
zněl v divý útěk nepřátelských rot...
I doma zápas ždal — — V těch bojů víru
kam poděli se tíši ženci míru?
Kdo hledal by je v strašných bojovnících
s tou spleť jizev na divokých lících?
Boj, nutný dřív, teď potřebou jim denní,
co zápal zžeh', ve všední zvyk se mění,
ba, časem v křesťanské snahy ušlechtilé
sem tamo vnika nízkých vášní kaz,
i tlupy surovým jen chťčem zpíle
se loudí v božích bojovníků svaz,
i zisťník nejeden v jich šat se hálí,
svit vůdčí hvězdy tlumí se a kalí,
svár s řevnivostí trhá svorné řady
a syčíc budí se i zmije zrady — —

Však polnic vresk, jenž na Kačinské lány
vší země povolával spiklé pány,
jak náhlý úder zvonu na poplach
vztráš' všechny brance lidu; rázem němy
jsou spory sobeckých a kalných snah
a jediný zas plamen pronik' všemi:
ten čistý plamen, posvátné ty vzněty,
jež kdys je vedly v prvních seči ruch, —
zde svorně Táboři, měst branné čety
i Siroťci, šik jeden, jeden duch,
by uhájili v bitvě poslední
svou velkou myšlenku neb klesli s ní.
V tom šiku lid a jeho lidská práva,
v tom šiku touha ryzí pravdy žhavá,
jež strhla směle k církvi staré most,
v tom šiku boj, boj lítěj bez ustání
s odvěkou krivdou, pout všech zamlátí,
ruch, bouře, odboj, převrat, Budoucnost! — —

A bitva začíná — tak děsné srážky
kraj český neviděl; ni tam, ni sem
boj nemůž' sklonit rozhodnutí vázky —
dvě ohru nezdolných ten dvoji tem:
voj pánů četnější, lví Bratrů síly. —
Však pozor, Prokope, na panskou lest —
již pozdě! — Všechno ztraceno v tu chvíli —
již konec, Tábore, tvé slávy jest!
Tvrz vozů tvých padla, postrach světa —
nic platen cepů tresk — je po všem veta!
Tvé slunce klesá do krvavé řeky,

jež valí se niv jarní zelení
z tvých mroucích prsou — bezmeznými vzteky
brat sápe bratra v slepém šílení.
Arch tvých trosky, kalich železný,
tvé vozy hrozné, prapor vítězný,
tvých houfnic hrom, tvých kněží дума smělá,
tví vůdci preslavní, tvá síla celá,
děs cizích soků, obdiv pozdních dob —
vše padá v šíř, krvavý ten hrob,
tvých Bratrů trupy polem rozesety,
jim po bok Siroťci, měst chabré čety — —
A panstvo jásá nad tvým bědným pádem,
lež, krivda vítězí se starým řádem,
zve Sigmunda zas cesta urovnaná,
při svatou končí smlouva s Římem planá,
sen volnosti a světa obnovy
je navždy pohřben v noc a v okovy! — —

Však nikoli! Pre není rozhodnuta,
šik Svobody tu není rozdrčen:
Nechť hyne věky, v pouta Moci vkuta,
kdys boje nového Ji svitne den.
Zas bujará se zdvihne nad okovy
a dechne ve svých starých bojišť rovy
i vstanou z poražených popele
zas noví obránci a mstitelé —
ať s meči zas, ať pouze v ducha zbroji,
však stejné toužení jim vznítí hrud:

chcem' rovnost, bratrství, chcem' volnost svojí,
mrak starých klamů prchni, světlo buď! —
A nechťsí znova padnou branci její,
zas lží a porobou se věky stmějí:
vždy vstane opět, zbita tisíckrát
vždy mocnějším jen leskem bude plát
ta myšlenka, již nikdo neudolá,

jež s lidstvem vznikla a s ním zajde jen,
jež od pravěku klepe, buší, volá
ve hloubi rodů všech, všech věštců sen,
a vítězně kdys u své mety stane
nad pouty těl a duchů kleslými —
pak míru Táborem svět celý bude
a volnými vše lidstvo Bratřími.

Svatopluk Čech.

PŘÍBĚHY PŘEDLIPANSKÉ.

»Těmito událostmi národ český veškeren, jež sme nedávno ještě as na šestero stran neboli rot rozděl lený viděli, sestoupil se konečně v jediné dvě strany sobě odporné, ježto dle hlavní jich známky právem nazvati můžeme *šlechtickou* a *městskou*.«

Fr. Palacký: Dějiny národu českého. III. díl.

Těmito slovy zahajuje historiograf národa českého František Palacký vylišení posledního aktu tragedie, v níž vykrvácela česká demokracie bratrská v bratrovražedné bitvě pod Lipany u vsi Hřib pod zbraní jednoty českých pánů a jich čeledi po slavných čtrnácti letech válečných, po pěti křížáckých výpravách proti Husitům marně podnikaných, zavdavši »nejen vinou poměrů nečetného národa, ale i vlastní vinou příčinu k reakci proti sobě mezi šlechtou, ba i ve městech své vlastni (husitské) strany«. (Dr. Toman.)

Různé a přemnohé události to byly, kteráž způsobily k roku 1434 toto seskupení českých stran dříve dělených na dva hlavní tábory »pod obojí« a »pod jednou« a mimo to na několik odstínů ve straně kališnické rozlišených. Především byla to zajištění diplomacie sboru basilejského, usilujícího o uvedení nepřemožitelných kacířů v jednotu církevní konečně cestou smírnou, když cesta krvavá bitvou u Domažlic, kde poťena 5. křížácká výprava německá, ukázala se býti marnou. Vyjednávání mezi posly sboru basilejského se zástupci veškerých stran pod obojí nevedla k cili, nikoli tak pro jich nesjednocenost názorů o čtyřech artikulech pražských, jako hlavně pro obojakost posla těch, vedených pověstným Janem Palomarem. Muž tento jazyka nad mětu britkého a jednání nejvýše lstného, zatím co skládal se o mír duchovní a světský s kněžími kalicha, mistrem Janem Rokycanou, mistrem Petrem Paynem i Mikulášem Biskupcem z Pelhřimova, »na způsob basiliška hledal vroustí jed svýj mezi Čechy«, přinášel pomoc sboru basilejského i Plzeňanům, s nimiž Táboři i Sirotki té doby stáli v posledním účtování jakožto odpovědníky kalicha nejúhlavnějšími, obléhajíce Plzeň od 14. července 1433. Když první vyjednávání mezi sborem basilejským a Čechy nepořízenou kněze Martina Lupáče v Basileji (v únoru r. 1434) nezdárně skončilo, byly poměry v Čechách jak následují.

Před Plzní ležela vojska tábořská a sirotčí, s tvrdostí Plzně ničeho pofiditi nemohouce a hrůzu rozšiřujícíe po celé vlasti pleněním a pácováním bez rozdílu, at napadený

pod jednou či pod obojí, ba i nájezdy podnikajícíe odtrud do Bavor, druhdy nešťastně (porážka Parduse a Řitky u Koubi 21. září 1433) končící. K vybavení Plzně, této nejmocnější opory protivníků kalicha ve vlasti i mimo ni, vypisuje dnem 8. února sbor basilejský všeobecnou daň ku potřebě ve věcech českých »všemu křesťanstvu«.

Sám mistr Jan Palomar, který nedlouho potom z Basileje vyslán do Čech, přiváží stísněným Plzeňským hojně peněžitě prostředky, jichž také bylo dosti i od krále Sigmunda, ale i osnuje na sjezdu s pány českými, na schůzích s knížetem Janem Bavorským i Albrechtem, knížetem rakouským, přípravy k poli proti husitským polním vojskům Plzeň obléhajícím.

Hlavními představiteli šlechty, branně proti bratrským vojskům se zdvihající, jest se strany pod jednou Oldřich s Rosenberka, majestátem Sigmundovým za jeho plnomoceníka v Čechách a na Moravě ustanovený, se strany pod obojí pak vlažný a dokonce zrádný přívrženeц kalicha, Rosenberkův svak Jilhenhart z Hradce, o němž Palacký dí, že největší částka peněz, od sboru basilejského poslaných, přý v jeho rukou se octla. Zrada v řadách husitské šlechty vzrná se v důhledě, nejspolejší ukázkou proradného počínání té doby jest Píbil z Klenového, který násilím i listi, stoje se svými v řadě oblehatelů, opatřil (dne 4. května 1434) Plzeň již hladovící a vzdán blízkou, novými zásobami z ponuknutí Palomara a snad i za peníze basilejské.

Vedle těchto zrádců vyskytli se však i rozhodní přívrženci kalicha mezi šlechtou, jako sám správce zemský Aleš z Risenburka, Diviš Bořek z Miletinka, Kostka z Postupic, kteří rozhodli se mocí konec učiniti polním vojskům Tábořů a Sirotek před Plzní ležícím. Neboť vojska tato, o nichž Palacký, Tomek i Toman v tom se srovnávají, že tehdy už z poloviny ani nebyla česká, nýbrž cizinci dychtivými kořisti hojně pomníšena, byla považována za metlu země, kterouž dlužno násilně potříti. A tak se stalo, že v tuže chvíli, co Jan Palomar vyjednával v Koubě s českými pány pod jednou, téměř všichni páni

a zemané pod obojí v některém městě patrně českého východu snesli se na smlouvě, *že chci býti spolu za jeden člověk k hájení pokoje v zemi*, pod poslušenstvím správce země Risenburka. To stalo se na sklonku měsíce března. K úmluvám těmto přistoupilo také Staré Město Pražské, a úmysl, učiniti přítrž hrůzám vojsk bratrských pomocí pánů pod jednou, byl pro tu chvíli patrný.

Přistoupením Starého Města k této panské jednotě podnětveno bylo z podnětu kněze Jakuba Vika u Matky Boží Sněžné, nejhorlivějšího to odpůrce Basileje v Praze, Město Nové k prudkému odporu proti jednotě panské se Staroměstskými. Na vyzvání Starého Města, aby i Novoměstští připojili se k spolku panskému zva jeden člověk, odpověděli tito tím, že zavřeli se proti Starému Městu plaškami a sruby dřevěnými, jež stělbou opatřili. Po dvoudenním boji dne 5. a 6. května, o němž vypravuje se památný příběh mistrného sestřelení Karlova krásného zvonu u Marie Sněžné puškafem staroměstským, dobyli Staroměstští listivým zaskočením novoměstské radnice Nového Města pobívě jen asi nejvýše 20 lidí. A to stalo se hlavně pomocí vojska 12.000 mužů číla jichlo i na žold basilejský Sigmundův u Kutné Hory na Kačíně sebraného k účelu vyproštění Plzně, leč Staroměstskými na pomoc povolano. Hejtmáné táborští na Novém Městě odboj vedoucí a s nimi také Prokop Holý či Veliký nuceni z Prahy prchnouti.

Prokop Veliký na Novém Městě meškal od té doby, co pohaněn v táboře bratrských vojsk před Plzní a uražen unikl do Prahy. Pardus a Řitka ztrativše u Kouby, kdež potížení byli rodilým Čechem Hynkem Pflugem vedoucím bavorské zástupy, z 1900 své čeledi všech 1600 vrátili se tehdež do bratrského tábora před Plzní s hrstkou zbylých. Hněv a hanba z neštěstí takového byly tak veliké, že drábi vojsk bratrských na Parduse se vrhli, chťce jej utratiti. Prokop Veliký chťce jej hájiti, ale byl jedním z drábův, rozkaceným Robem, stolicí udeřen ve tvář, že se krví zalil, a nejen to, on, vrchní vůdce vojsk bratrských, dědic geniálnosti válečnické Žižkovy i jeho nepřemožitelnosti, vsazen do polního vězení. Ač ovšem po dvou dnech propuštěn a prošen, aby se velení ujal, nesvolil k této žádosti a předstíraje potřebu léčení v Praze, opustil vojsko s úmyslem, že se k němu více nevrátí.

Toto ponížení zdůstavilo v mysli Prokopově stopy nezhladitelné a povědy, až po blízký jeho konec, ji naplnilo chmurami a tragickými předtuchami, jakým dává i výrazu svým dopisem daným po dobytí Nového Města bratru Prokúpkovi, Táboru vedoucímu, v němž píše o falešných pánech s Pražany Staroměstskými spojených, a v němž i praví: »Lépe jest nám umřít než nepomstíti nevinné krve oukladné vylité milých bratří našich.« A tomuo »lépe nám umřít« zůstali Prokop i Prokúpek věrni...

POHYB OBOU VOJSK K LIPANŮM.

Husitští hejtmáné s Prokopem Velikým z Nového Města odebrali se nepochybně na Tábor, kdež současně sbíráno polem proti panské jednotě.

Na vojska pak bratrská, obléháním Plzně zabavená, zpráva o vzetí Nového Města Staroměstskými, došla tam dne 8. května, působila ustrnutím až ohromujícím. S nejvyšším kvapem zdvihli se Táboři a Siroci od Plzně a zapálivše svá ležení a srubené bašty vydali se ku Praze v takovém nepořádkém poplachu, že i mnozí ranění a nemocní v horících stanech spolu za své vzali.

Poměr sil takto se náhle zvrátil v neprospěch polních vojsk husitských. Plzeň vysvobozena a tak povstal jím v zádech nový mocný nepřítel, zatím co vojska ta spěchala k vysvobození nejmocnějšího husitského města, padlého Nového Města Pražského. Vojsku jednoty, v Praze ležícímu, ušetřen polní od Plzně i klidně vyčkávalo, až přitrhne druhý mocný spojenc, vojsko pánů pod jednou.

Vojska bratrská, od Plzně přímo ku Praze táhnoucí, zastavila se u Hostomic, odkudž obrátila se přes Přibram pro posilu k Táboru. To byli Táborité, kdežto Siroci oddělili se od nich do východních Čech ku sebrání nových posil. Dne 11. května pohrnuli se Táborští ke hradu Borotínu, jež po krátkém marném obléhání opustili, spěchajíce přes Milín ku Praze. Tu před Prahou setkali se se zástupy Siroctími, Čapkem z vý-

chodních Čech vedenými. A tu ležela vojska bratrská před Prahou od 17. do 21. května. Táboři pod velením Prokopovým u Kunratic a Siroci pod Čapkem u Jirna, pálice a plenice po všech vseh do kola i marně se snažice vylákati vojsko panské jednoty z Prahy k boji. Došlo tu i k vyjednávání mezi Prahou a vojsky bratrskými, marnému však, neboť hejtmán sirotčí Čapek žádal vydání Nového Města i s veškerou kořistí tam vzatou. Když tedy nepodařilo se ani vylákati panské vojsko z Prahy ani narovnání učiniti, oddělila vojska bratrská opět ke Kolínu, mstíce se na celém tom pochodu na majetku i lidech pánů v jednotě sdružených. Tehda dobyli i města Jičína, poslední to válečný úspěch bratrský.

Zatím už vojska strany pod jednou blížila se ku Praze, aby se spojila s vojsky jednoty pánů pod obojí v Praze ležícími. A sice bylo to vojsko plzeňské, posádka karlístejská, vojsko pana Oldřicha z Rosenberka, vojsko pana Menharta z Hradce a ostatní panští pomocníci. Spojení všech těchto sil s Pražany událo se dne 26. května i jež nazít dne 26. května vyrazila všechna spojená síla panská s Pražany ve čtyřech proudech do pole a sice: jedno vojsko pánův pod obojí, druhé vojsko plzeňské, třetí lid pana Oldřicha z Rosenberka a konečně Pražané všech měst s Mělnickými směrem ku Kolínu. K Lipanům přibyla ve čtyřech dnech.

Ještě před vytážením do pole rozeslali páni jednoty do všech měst tábořských i sirotčích vyzvání, »aby k jednotě přistoupili a ku králi Sigmundovi (v Ulmu v Německu meškajícímu) se přiznali, že by jednota, kdyby tak neučinili, minila jich moci k tomu donutiti, neboť prý dotud s pole netherou, dokud by obecní mír nezabezpečili: až pak budou za jeden člověk, pak že chtějí ke králi Sigmundovi jeti a jej do země uvéstí«.

Vojska bratrská, jakmile zvěděla o vytrhnutí pánův z Prahy, vytáhla od svého shromaždiště kolínského pánům vstříc a veškerá moc Čechů, nyní jen na dva tábory rozdělených, setkala se v neděli ráno dne 30. května as na půl cesty mezi Brodem a Kouřimí k rozhodnému boji, o němž slovo vyhradně a neskráceně ponecháváme nejpopulárnějšímu líčitelu a znalci, politiků tak záhy zesnulému H. Tomanovi.

BITVA U LIPAN.

Píseť H. Toman ve své příslušné stati v Osvětě jak následuje:

Ves Lipany a Hřiby leží dobrou čtvrt hodiny od sebe na půlnocním, velmi volném svahu vrchu Lipského, jenž se tu v širokou rovinu ztrácí. Na východním dosti příkrmém svahu ve směru poledním, podél cesty od Kouřimě se táhnoucím, pak i na polední straně své byl bez pochyby v XV. století jako z části až do dneška pokryt lesem. Nade vsí Lipany na temeni vršku, odlučně pěkný rozhled do širé planě se otvírá, na místě, kde nyní pomník stojí, zavřela se bratrská vojska v šestřadě vozové hradbě, čelem jsouce k Brodu, odtud dvě hodiny cesty na severozápad vzdálenému, obrácena.

Bratři měli totiž šest kop vozův, i tvořila tedy delší strana hradby jejich řadu asi 50 vozův; v čele pak zavřena byla řadou o 25 vozích. Mimo menší pušky měli jmenovitě 40 houfnic ve vozích, v čele a po stranách rozestavených. Vojsko jejich čítalo okolo 10.000 mužů, mezi nimi 700 jezdců. Velení měl u Sirotčů hejtmán polní Jan Čapek ze Sán a vedle něho správce vojska kněz Prokop Holý; u Tábořů pak byl správcem vojska a nejvyšším velitelem spojených vojsk kněz Prokop Holý čili Veliký a vedle něho polní hejtmán Ondřej Keiský.

Vojska bratrská, hledíce získati toto výhodné postavení na vrchu Lipském, přitáhla ve velkém spěchu zajisté časně z rána od Kouřimě. Vojsko panské uslyševši o pochodu bratřův hntulo se, jak se zdá, od Brodu proti nim a rozestavilo své vozy v jedenácti řadách mezi Lipany a Hřiby pod hradbou bratrskou, k ní čelem je obrátivši. Řady vozův jejich čítaly po kopě, a počítáme-li délku jednoho vozu i s prostorou nutné otevřenou mezi vozy průměrně na deset metrů, měla vozová hradba jejich při pochodu přes půl (1/2) kmu zděli. V předu a vzadu bylo určeno po 30 vozích k zavření. Vojsko panské čítalo přes 19.000 lidí, mezi nimi 1200 jezdců s průměrným počtem houfnic i jiné střelby, bylo tedy počtem téměř jednou tak silné než spojené vojsko bratřů.

Na straně panské jmenují se přítomnými, a sice ve vojsku pánův pod oboji: Aleš z Riesenberka, správce zemský, Menhart z Hradce, Hynek Ptáček z Pirkštejna sedlákem na Ratajích a na Polné, Vilém Kostka z Postupic, Aleš Holický ze Šternberka, Diviš Bofek z Miletínka sedlákem na hoře Kunětické a hejtmán Chrudimský, Boreš z Mokrovou, Petr z Janovic sedlákem na Chlumci, Jindřich Velický, syn někdy Čenka z Vartemberka,

a vedle nich četné zemanstvo z krajů okolních; mimo to čtrnáctiletý Jiří z Kunštátu na Poděbradech, Jan Černín z Vysoké, Pílib z Klenového s Petrem Zmrzlíkem ze Svojšína na Orlíce a Benešem z Myslína; pan Boreš z Dubé na Kozlém, lid paní Perchy Konopišské ze Šternberka (vedením purkrabí jehož Jakoubka z Božejova), Mikuláš z Lanštejna a z Borotína, Arnošt Leskovec z Humpolce, Jan Malovec z Pacova a jiní. Lid pana Oldřicha z Rosenberka vedl rytíř Mikuláš Kvěchlebec, purkrabí na Zvíkově, a dva jiní hejtmáné. Při lantřidu Plzeňském stáli kromě Jana Krušiny z Lichtenburka, Zdeňka Dršky, královského purkrabí na Týně Hořkové, pak Alše ze Žeberka též bratři Burian a Jan z Gutštejna, Humprecht z Kocova. Protivna ze Svojšína, Boreš z Oseka, pán starého rodu, však zchudlý a pěšky bojující, rozliční zemané z kraje Plzeňského a jistý počet měšťanů a zoldnéřů Plzeňských; k tomu z Prachenska kromě lidu pana Jana z Rabí také Václav Varlejš z Frimburka a lid pana Václava z Michalovic, velkého mistra Strakonického; na konec lid a manové z posádky Karlostejské s místopurkrabím tamějším Vilémem z Jaroslavic a jiní. Pod korouhví Pražskou pak stáli měšťané a lid jejich ze všech tří měst Pražských a sousedě Mělníci.

Ze nejvyššího velitele těchto spojených vojsk zvolen byl pan Diviš Bofek z Miletínka, jenž druhdy bojoval po boku Žižkově. Byl-li on osovatelem plánu bitvy a podnikl panských, od početi polního jejich tažení s takovým důrazem provedených? Na mocnou ruku jedinou vše řídící pravděpodobně lze souditi. Eneáš Silvius však připomíná, zajisté na základě dobrého pramene, že první zásluhu o vítězství přičítají panu Menhartovi z Hradce, na druhém místě udatosti pana Hynka Ptáčka z Pirkštejna. Nelze ovšem rozhodnouti, zdali prvním mimo zásluhu o politické vedení strany také podíl na vojenské slávě přičítati mívá.

Hejtmánem nad vozy byl učiněn Jan Černín z Vysoké s jedenácti jinými správci vozovými na koni, z nichž každému připadlo vésti jeden řad o kopě vozů. Mimo to býval dle obyčeje ke každým desíti vozům jeden šikován, jenž dohlížel na dorážení i při strhování vozů.

Strategický cíl obou vojsk bratrských byla ovšem Praha, a kněz Prokop měl úmysl přímo na Prahu táhnouti, které doufal pomocí Novoměstských, spíše jen překva-

pených než přemožených, se zmocnit. Při tom mnil se zachovati takticky jen obranně a bitvu v otevřeném poli jen za příznivých okolností přijmouti. Vojsko panské jsouc v přesile muselo nyní boji takový, kterému se dotud bylo vyhýbalo, samo vyhledávati, neboť při delším polním tažení bylo by vydáno bývalo nedostatku špiže a jiným možným případům nepříznivým. Proto volil kněz Prokop na Lipském vrchu postavení obranné, kdežto páni útok zamýšleli a počítali museli. o čemž svědčí nepopíratelně způsob, jakým zcela těsně k vozové hradbě bratrské přilehli.

Uvážíme-li poměry obou vojsk před bojem a naději na vítězství té neb oné strany, padá ovšem na váhu, že bylo vojsko panské mnohem čtenější; naproti tomu vozová hradba bratrská na vrchu Lipském, jsouc lájena lidem alespoň dle jádra svého boji zvyklým a jako řemeslu vycvičeným, po pomstě na »zrádných pánech« toužícím, a jsouc opatřena střílbou výtečně obsluhovanou, byla téměř nepřemožitelná, pokud by se nepodařilo vojsko její z vozů vylákat.

Postavení vojska na vrchu Lipském bylo takové, že děly svými nepřátelům škoditi mohlo, tito však jemu nic, neboť střílelce do vrchu museli je přestřelovati. Tehdejší dělostřelectvo polní neznalo ještě házení střel v oblouku na cíl ležatý, užívalo pouze houfnic a jiných piecek, jejich projekce byla téměř přímá. Vojska bratrská řídila se při tom stálým pravidlem žižkovým při kladení vozů, kteréž vysloveno jest v popise tažení Žižkova do Uher roku 1424 a později též Václavem Vlčkem z Čenova ve spise jeho o šikování válečném.

Jestě před samou bitvou na Lipanském poli učiněn byl poslední pokus o smíření stran. Prostřednictvím zajisté oněch mužů pod obojí ve vojskě panském, kteří se lekali krvavého vítězství té neb oné strany národu vždy osudného, jednáno ještě jednou mezi oběma tábory. Z panské strany nabízel prý se zvolení stejného počtu osob z každé strany na vyrovnání sporů. Bratři ale všechna podobná nabídnutí zamítali, kládouce za první podmínku, aby jim navráčeno bylo Nové Město Pražské i s kořistí vzatou a Plzeň v stavu, jak ji byli opustili. Když na to páni odpověděli, že hotovi jsou tak učiniti, když jim oni vrátí vše to, co byli dotud pobrali, přerušili bratři další jednání, pravice: tak to tedy rozdělíme pěstmi. Na to ihned počali z vozů svých dobře mříenými většinou i menšími puškami páliti do ležení panského, značně jim škodíce. Tu počal obecný lid reptati proti pánům, že prý lépe jest útok podstoupiti a v boji padnouti, než takto čas mařiti a bídně hynouti, pročť zdvihli se páni a hejtmáné, a šikovali se k boji. Mezi tím zdvihl se silný vítr, který prach i kouř hnál na ležení panské, tak že ani před se neviděli. Když pak dle obyčje padlo vojsko před bojem na kolena a pomodlilo se, přestál vítr a sprchlo. Kdyby byli páni hlasu obecného lidu do pravdy uposlechli, byli by bez pochyby brzo sdíleli osud, jako v tolikých bitkách nepřátelé Žižkovi, jako Pražané u Maléšova a Němci u Ústí; proto užíli jen válečné lsti, zdvihli se sice k útoku, ale jen na oko, aby nepřítelé z vozů vyvábili. Tu prý opět pěší střešci obávali se, že je páni na koních v boji opustí a v tísni zanechají. Proto prý páni sedeli s koni a dali sobě odepnouti ostruhu, pravice, že s nimi chtí zůstatí živí i mrtví, tak že jen ti, kteří vozy vedli a snad nejvyšší velitel, zůstali v sedle, všeho všudy třinácte.

K pochodu a útoku musela se vozová hradba v čele i v zadu otevřítí. Vojsko bylo ve dvou zástupech šikováno, jeden hlavní a silnější v čele se čtyřmi houfnicemi. Ostatní děla byla v krajních vozích rozeštavena. Druhý zástup byl v zadu ve vozích postaven. Vedení nej přednějších šiků bylo svěřeno Mikulášu Krchlebcovi, který k nebezpečnému úkolu svému vybral sobě nej zkušenější a nejlepší oděný lid svého pána, pak lid pana Menharta z Hradce, nejlepší lid z kraje Přelšíského a jiných pánů pod korouhvi Rosenberskou.

Pak hnuly se vozy i s lidem k předu, a když dojeli k čelu zavřených vozů bratrských, vypálili nejprve čtyři své houfnice, i počal boj z obou stran hrubou i menší střelbou a loučení střelců. Za nedlouho ustali panští na chvíli, jako by byli z pořádku, a vozy uhnuly se na levo, jako by chtěly s pole ustoupiti, tak že pravý bok jejich pošinut byl proti pravému boku bratrských. Tu vypálili bratři všechna děla svá do pravého boku panského, a Krchlebec kázal taktéž ze svého pravého boku učiniti.

V tom vozy panské zastavily a obrátily se k ústupu ve směru opačném. Tento rychlý obrat celé vozové hradby ve směr opačný byl umožněn tím, že vojenské vozy husitské byly tak zřízeny, aby koně z předu vozů vypražené mohli opět rychle v zadu vozů zapřažení býti, a tak celé řady vozů pojednou směrem opačným se mohly pohybovati, aniž by tím pořádek jejich a lidu v nich šikovaného sebe méně byl porušen. Rozdíl byl jediné ten, že zástup dříve v předu vozů šikovaný stál nyní v zadu, a zástup dříve v zadu vozů postavený ocitl se v čele. Silný kouř vypálených děl usnadnil obrat ten, jakož i okolnost, že i bratři vypálivše děla svá, nemohli jich tak rychle užiti opět. Když obrat ten byl proveden, vozy panské touž cestou, kterou byly postoupily, hnuly se nazpět, tak že Krchlebec na malou chvíli se svými šiky dostal se opět jako při počátku boje k čelu vozové hradby bratrské. Avšak nezastavil se, ale všech jedenácte řad vozů panských pohybovalo se podle vsi Hřibů směrem asi k Českému Brodu nazpět, tak že pohyb ten učinili musel dojem rozhodného ústupu neb útoku z bojště.

Tu také nařizeno šikům Krchlebcovým, nyní v otevřených v zadu vozích k výpadu sešikovaným, aby sklonily prapory, samostily a sudlice, aby jich počet a pořádek pronásledovatelům nebyl nápadným.

To vše užjevše bratři dali se sklamaní na oko přehajícím vojskem panským a otevře své vozy své, hnuly se s nimi spěšně k předu. S hromovým křikem, že nepřítelé běží, za hlučného troubení útočného a za ustavičného střelení z pušek a loučení šípů hnali se za nimi. Přiblíživše se as na půl honu k vozům panským, zastavili vozy své a vyrazivše z nich jízdní i pěší pokoušeli se ze zadu pánům do otevřených vozů vskočiti. Když pak se bratři od vozů svých dostatečně vzdálili, tu teprv obrátili se šiky panské ve vozích svých v zadu přichystané, a vztýčivše opět korouhev Rosenberskou vyskočili z vozů v šicích úplně spořádaných a utkali bratry, v rychlém pronásledování k pořádku přišlé, s takovou silou a s takovým úprkem, že oni zpozorováve ovšem také brzo lež válečnou, obrátili se k vozům svým, chtíce se v nich zavřiti opět.

Ale páni nedali jim oddechu a v patách za nimi bíjece a tepouce vnikli nejprvější s Krchlebcem zároveň s bratry do vozů jejich, kdež s nimi některý počet jich byl též zavřen. Ti pak pomáhali ostatním za nimi do vozů, a když osm vozů také převrátili,

zástupové valem hrnuli se do vozů. Mezi prvními, kteří do vozů bratrských vnikli, jmenuje kolegiát Pražský pana Mikuláše Lanštejnského z Borotína, Jana Malovce Pacovského, Petra z Janovic a Arnošta Leskovce.

Co se toto dalo, zabouchlo čelo vozů panských za ves Hřibý, a hlídky panské odtud dobře viděly nepřítel od svých vozů se vzdalujícího, kdežto bratří pohyb v čele vozův panských, samou vsí Hřibý krytý, ani zpozorovati nemohli. Tu v příhodné chvíli odtud vyrazil oddíl jízdy panské a rychle vskočil bratřím také do vozů ze zadu otevřených, a za ním pustil se i ostatní lid, tak že bratří v krátké době v předu i v zadu přesilu nepřítel měli ve vozích, sami v nich jsouc těsně sevřeni. Tu počala z obou stran krutá řeč, neboť prý páni nikoho neživil, houfy nepřátelské jako snopy porážejíce.

Bratrské vojsko, ve své vlastní hradbě sevěné, muselo ovšem brzo hleděti, aby získalo otevřené pole zase, a v skutku bratří na rozkaz Prokopův otevřeli vozy asi po pravém boku a opustili je, tak že boj v otevřeném poli znova započal. V této chvíli zajisté Jan Čapek ze Sán, jenž jízdu vedl s Ondřejem Keřským, majíce bitvu již za ztracenou, dal se na útek a zachránil se s částí jízdy a některým počtem pěších na Kolín. Útek jízdy, pak přesíla a dobrý pořádek vojska panského zmařily i výsledek posledního

rozkazu, jež vrchní velitel patrně na zachránění zbytku vojska dal. Vojsko panské však zaskočilo zajisté množstvím i jízdu svou ostatním ústup ke Kolínu, tak že úplně rozražené šiky bratrské jen ještě směrem k Českému u Brodu v divokém útěku hledaly spásu. Tu však opět napadení, dílem na útěku byli politi, dílem v zajetí padli, neb se rozutíkali, kam kdo věděl a mohl.

Prokop Veliký však i s Prokopčkem a jinými knězi Tábořskými a Sirotečmi, vidouce porážku svých rozhodnou a úplnou, již ani vozů neopustili, nýbrž volili smrt tu s jinými bratry svými. Alespoň Bartošek vypravuje, že oba Prokopové i jiných mnoho kněží ve vozích samých zahynuli.

Bitva počala v nesporně hodinu, tedy asi mezi čtvrtou a pátou hodinou odpolední dle našeho orloje; okolo šesté vykonáno ono bitvu rozhodující vskočení bratřím do vozů a asi před osmou hodinou večerní byla bitva skončena. Ihned potom svezli páni vozy bratrské mezi řady vozů svých a tam je sešikovali. Hlavní moc spojených vojsk mnohé zajaté s sebou vedouc odtrhla bez odkladu s bojístě na pronásledování hejtmán uprchlých dále ke Kouřimí, kdež v poli přes noc tábořila a nazejtří přitrhla již před Kolín.

Bojiště bylo pokryto 1500—2400 zahynulých bratří a asi 500 panských.

L. Vacátko. Th. Hilšer. K. Raška. V. Jansa. K. Štáper. L. Marold.

Návrh, aby pro Panoramu na Výstavě architektů a inženýrů roku 1896 zvolena byla «Bitva u Lipan», vyšel z mnohých úvah a dotazů u znalců a umělců, historiků a též «Umělecké Besedy» a výkonným výběrem schválen i usneseno provedení panoramatu zadati mistru Ludvíku Maroldovi ve spolku s jinými mistry malíři. Výkonný výbor při tomto podniku veden byl zřetelím tím, že Praha panoramatu ve velkém slohu posud nemá, a jest zásluho, aby při výstavě architektů a inženýrů, kteří působením svým s umělcí výtvarnými v neustálém styku se nacházejí, poskytl se příležitost, aby velkým dílem z oboru uměleckého všem návštěvníkům výstavy okázali se mohli.

Terén a krajina studována umělci na bojišti lipanském samém, odtéž výstavá se na zevrubných údajích dra. Tomanova a jeho apisku «O bitvě u Lipan» a ovšem i na základě zpráv z «Dějin národu českého» Fr. Palackého, jichž obou i v tomto stručném výkladě použito.

Panorama bitvy u Lipan provedl Luděk Marold za spolupracovníctví Václava Jansy, jenž namaloval celou krajinu, Karla Raška, který obstaral projekci figurální kompozice a část historického

materiálu, Karta Štápera, který provedl celou okružní část skutečného terénu, Theodora Hilšera a Ludvíka Vacátko, spolupracovníků to figurální malby.

Na základě projektu provisorně budovy dřevěné vypracovaného stavebním výběrem výstavá zadána stavba budovy tesařskému mistru Fr. Vaitrovi, který hotovou budovu odevzdal počátkem roku 1896. Celý portál zbudován dle návrhu architekta p. Justicha. Vnitřní kruhový půdorys má 30 m v průměru, zevní půdorys jest pravidelným dvanáctiúhelníkem, jehož hrany mají 4 m výšky. Plátno po obraz 11 m vysoké a přes 90 m dlouhé má 1362 m² plochy a dodáno z továrny v jednom kuse a napjato mezi dvěma železnými kruhy, z nichž hofejší přidělán pevně ke konstrukci stěn, kdežto dolejší vahou svou udržuje plátno v napjetí a hlíd. Jen ko podmalování plátna hustou bělobou spotřebováno 12 centů bílé barvy a hektolitr terpentínu.

K docílení úplného optického dojmu zavěšeno nad hledištem obrovské stínidlo plátěné, jehož hofejší kruh má průměr 4 m a dolní 20 m a jež možno do volně posunovati a spouštěti zvláštním přístrojem

Табір на марші вояків.

Битва під Бірчатою між козаками
і кіннотою польською.
Місяць травень і червень.

Польські, пруські війська,
ізо Рудні і Давидівська.
Горішній і Бірчато.

Nikolai Kravchenko.
Četa stíhá parádu jednoty.

Pan Svambrich. Markhart z Hrodos.
Přiblíží z klasovými.

Yllos. 2.

100000

100000
Dziś 3 lipca 1914 r.
Dziś 3 lipca 1914 r.

100000

100000
Dziś 3 lipca 1914 r.
Dziś 3 lipca 1914 r.
Dziś 3 lipca 1914 r.

100000

100000

Հայտնի անհայտ

Հայտնի

Հայտնի ըստ հայտնի ըստ հայտնի

Հայտնի

Shells

Lakes

Forest

Mount.

Two prairie fires at sunset and sunrise.

Prairie fire.

Počátek

Výhled

Bunkr

Dílna na: prahyčím a panský vlnat.

Udaipur, India.

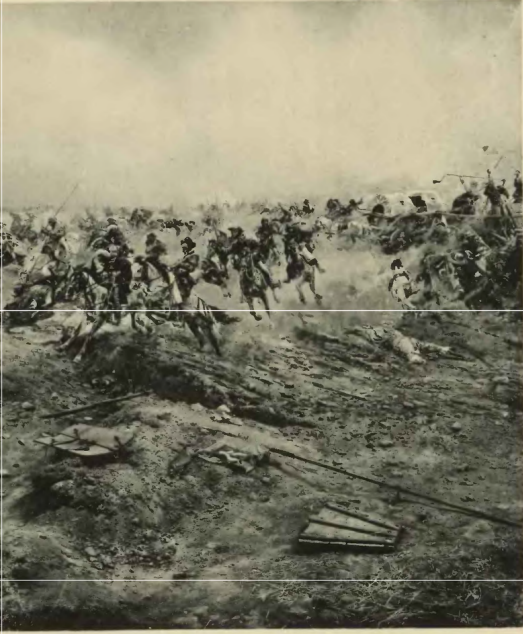

vođa iz Tampaco.

Prohaja jata.

Ormak iz Sira.